

NECÂTÎ'NİN "LÂLE-HADLER" GAZELİNDE "ÖTEKİLEŞME" VE DIŞLANMIŞLIK HISSİ¹

Erdem SEVİMLİ²

ÖZET

"Öteki" ya da "diğer" kavramıyla açıklayabileceğimiz yalnızlık ya da dışlanmışlık hissi, sosyo-psikolojik bir kavram olarak Necâtî'nin şiirlerinde önemli bir yer tutmaktadır. Üvey bir evlat olarak büyüyen şairin hayatı boyunca yaşadığı bu duygu, Klasik şiir geleneği doğrultusunda bazı gazellerine de yansımıştır. 15. yüzyılın önde gelen şairlerinden biri olarak Necâtî de bu duygu, bir gelincik çiçeği misali klasik şiirin müstesna bahçesinden tard edilme, dışlanma olarak kendini göstermektedir. Çalışmamız bu yansımanın "ötekileşme" duygusu çerçevesinde şiirsel izlerini şairin "lâle-hadler" ifadesiyle başlayan gazelinden hareketle ortaya koyma amacı taşımaktadır. Çalışmada bu şiir, şairin şiirlerinde gözlemlenen "ötekileşme" teması açısından tahlil edilecek, ayrıca bu temanın şairin yaşamı ile olan bağlantısı üzerinde değerlendirmeler yapılacaktır. Ötekileşme teması "lâle-hadler" ifadesi ile başlayan bu gazelinde daha bariz ve yoğun olarak görülmekte, ayrıca şairin yaşamına da eklenmektedir.

Anahtar Sözcükler: Necâtî, ötekileşme, yalnızlık duygusu.

THE SENSE OF OTHERNESS AND EXCLUSION IN NECÂTÎ'S "LÂLE-HADLER" GHAZAL

ABSTRACT

The sense of otherness and exclusion which we can explain with "other" and "different" terms as a socio-psychological concept engages an important place in the poems of Necati's sense which the poet experiences during his whole life as a Step-son reflected to his "Gazels" in accordance with classical Poetry. This sense in Necati who is one of the leading poets of the 15th century, shows itself as exertion, exclusion from the exceptional garden of classical poetry. Our study aims at putting forward this reflection of exclusion sense in the frame of poetical traces in the poet's "lale-hadler" with a phrase at the beginning of his Gazels. In this study, this poem will be analyzed in terms of the sense of otherness observed in the poems of the poet and also comments would be done by taking into account of the connection between theme and the poet's life. The theme of exclusion in the Gazel Starting with a phrase "lale-hadler" shows itself needily and densely and also it was addressed to the poet's life.

Key Words: Necâtî, exclusion, sense of otherness.

¹ Bu çalışma, 5 Nisan 2019 tarihinde İzmir Hilton Otel'de yapılan Erasmus Uluslararası Akademik Araştırmalar Sempozyumunda sunulan ve bildiri özet kitabında özeti yayınlanan bildirinin genişletilmiş halidir. Tam metin gönderilmemiş, özet ve başlık kısmen değiştirilmiştir.

² İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Öğrencisi, Türk Dili ve Edebiyatı, sindan4446@gmail.com

GİRİŞ

Sözlük anlamıyla 'öteki', "bahsedilen veya benzeyen iki nesne yahut kimseden önem veya yer bakımından uzakta olanı, karşıtı, beriki. Bahsedilenden bilinenden başka, öbürü, diğeri" (Ayverdi 2011: 968; TDK Büyük Türkçe Sözlük WEB) anlamlarına gelmektedir. Başka bir tanımda "bahsedilen şeylerden uzakta bulunanı veya daha az mühim olanı" (Doğan 1981: 879) denilerek "öteki" kavramının yalıtılmışlık ve dışlanmışlık ekseninde konumlandığına işaret edildiği görülmektedir. Dışlanmışlık ise, "ötekinin eksikliğinin yarattığı bir durumdur" (Buğuldan 2015: 2). Bu durumun doğal sonucu olarak ötekileşme ise "öteki" kavramının bir hal, keyfiyet veya durumu olmaktadır. Bu halin görünümünde "öteki" ya da öteki konumuna düşürülen insan, dışlanmıştı ya da dışlanmışlığı içerisinde derinden yaşamaktadır. Böyle bir insan kendini başkalarından farklı konumlandırmakta, varlığını diğerlerinden soyutlama yoluna gidebilmektedir. Bu bir nevi, kendini tanıma ve "diğer" olgusundan ayırmadır. Bu olgu, öteki insanı "ayrıştırmada ya da ona bir yere ait olma ya da olmama duygusu aşılama" (Kalpaklı 2016: 105) etkili olmakta, asilsevgiliden koparılıp ayrılık acısından kurtulmayı ümit ettiği asli vatanına tekrar dönme sürecinde yaşadığı ikilemi göstermektedir (İçli 2012: 399-400). Patronaj sistemine dâhil edilmeyen ya da Necâti'nin deyişiyle bu sistemin "cân-bahş/can bağışlayan" nimetlerinden istifade edemeyen, bu nedenle "öteki" olarak konumlanan şairlerin genellikle maruz kaldığı dışlanma da bu ikilemin başka bir yönüne işaret etmektedir. Çünkü şairlerin sanat zevki ve üslubu, şiirdeki ustalık ve maharetlerinin estetik ikliminde yerini korusa da sosyolojik olarak "sanatçının sanatı onu koruyup himaye eden hamisinin iltifatı, ihşanı ve zevkine göre şekillenmektedir" (İnalçık 2015: 12). Şairlerin tanınıp şöhret bulmalarında en etkili unsurlardan biri olan bu sistem, şairleri hem içine alıp ötekilikten azade etmekte hem de kimsesizliğe doğru sürükleyerek ötekileştirebilmektedir. Bu "ötekileşme" hadisesinde; duygularını ıstırapla yoğurarak hami bulamamasının da etkisiyle öteki duygusunu yaşadığı anlaşılan Fuzûlî örnek teşkil etmektedir. O, kendi deyişiyle "selamı bile rüşvet gören" bir sistemin oluşumunu sağlayan çevrelerce bu sistemin patronajına dâhil olamamış, kendi içi gibi kararmış Kerbela toprağına gömülüp yitmeyi alın yazısına eklemiştir. Bu yitme ve kayboluş hadisesi, şairin patronaj sistemini oluşturan çevrelerin ötekileştirici, dışlayıcı yönü olarak dabelirmekte; pek çokşairi yaşamsal bir farkındalıkla yüzleştirebilmektedir. Bu yüzleşme de temelinde yalnızlık olan yaşamın bireye özgü farklılıklarında kendini göstermektedir. Çünkü bu tür yaşam zaten bireye özgüdür. Kimse kendi yaşamını başkasından ödünç almadığı gibi, başkasına da aktaramaz (Birici 2009,:2). Bu farklılık "ötekilik"tir. "Ötekilik de bireyin bu farklılıklardan dolayı kendileri dışındaki kimselere karşı almış olduğu her türlü tavrın adıdır" (Şengül 2007: 98). Bu tavır insan ilişkilerinde kırılma ve bozulmalara yol açabilmekte, bireyi "öteki" konumuna düşürebilmektedir. Bu da yabancılığı ve yalıtılmışlığı "biz" ile var olan ve kendini ona ait hissettiği için huzur bulan "ben" in yerine ikame etmekte, bireyi kendinden dahi soyutlayabilmektedir. Böyle bir ikame süreci ise baskın olanın, "öteki" bireyi, mekânın ve yaşamın dışına itmesiyle sonuçlanabilmektedir. Bu durumda Necâti'nin gazelinde ifade ettiği gibi dağ başındaki gelincik, gülşenin sınırları içine girmekte zorlanmakta, bütün çiçekler karşısında 'öteki' olarak konumlanmaktadır. Yalıtılmışlığın bu türünde yalnız olunamayacağını anlayan gelincik, ümidini kendi halini soracak "bâd-ı sabâ"ya bağlamakta onu kendine tek dost edinmektedir. Böylece şair, bir

nevi tutunmaya, kendi kimliğini korumaya, kendi yaşamını devam ettirmeye çalışmaktadır. Necâti'nin bu terennümlerinde "öteki"nin sosyolojik boyutundan çok "edebi" alanda kazandığı anlamı söz konusu olmaktadır. Bu pek çok şairin şiirsel algılarında yer aldığı gibi, Necâti'de de kendini gösteren bir anlatı meselesidir. Bu anlatı, edebi sahada şairin kendi üslubu ile alakalıdır. Ele aldığımız şiirinden hareketle şairin, bu anlatının çevrelediği "öteki" duygusunu devşirme çocuğu olarak büyüdüğü andan itibaren yaşadığı hayat şartlarında edindiğini söyleyebiliriz. Çünkü yaşadığı devrin edebi ortamına ve bazı şiirlerine baktığımızda "ötekileşme" hadisesinin Necâti'nin yaşamında üç merhalede etkili olduğunu görmekteyiz. Bunların ilki çocukluk yıllarında yaşadığı "ötekileşme"dir. Bu yıllar aşama aşama şairin patronaj sistemine dâhil olmasıyla entegrasyona dönüşmüştür. Necâti, entegrasyona uğradığı bu ikinci evrede "âb-ı hayât ile Kevser suyu" gibi hamilik sisteminin nimetlerinden büyük bir doymuşluk hissiyle faydalanmaktadır. Fatih'in divan katipliği ile içine dâhil olduğu bu entegrasyon süreci; hamisi iki şehzadenin koruyuculuğunda huzurlu ve mutlu günlere doğru evrilse de patronların vefatı ile bu güzel anlar bir med-cezir hali almış, şairi yeniden ötekiliğe sürüklemiştir. Bu Necâti'nin yaşadığı üçüncü evredir. Şair, bu evrede yeniden ötekileşmiş³, içine kapanarak Şeyh Vefâ'daki evinde inziva hayatı yaşamıştır. Bütün bunlardan hareketle şairin şiirinde "lâle-hadler" ifadesini kullanmasında bu üç evrenin etkisi bulunmaktadır diyebiliriz. Bu tabirle Necâti, daha önceden taşralı dağ lâlesi gibi dışarda oldukları; yani "öteki" sayıldıkları halde, sonradan patronaj sistemine dâhil olarak buldukları mevkiyi/entegresyanu korumaya çalışan kimseleri kastetmiş görünmektedir. Zira bu sistemde dağ başlarında biten gelincik, sonradan gül bahçesine/has bahçeye dâhil olarak entegrasyona uğramış, "lâle"ye dönüşmüştür. Bu dönüşümde "öteki" rüzgârlarla ve dağ yağmurları ile beslenen gelincik, "lâle"ye dönüşmesiyle patronajın hayat bağışlayan suyu/nimetleri ile özenle büyümeye, serpilip gelişmeye başlamıştır. Bu gelişim aşamasında "lâle"nin karşısına yine bir "ötekileşme" hadisesi çıkmıştır. Çünkü bu entegrasyonu korumak da kolay olmamıştır. Burada patronajı çevreleyen bütün "lâle-hadler" in, konumunu korumak adına başkalarını bu çevreye girmekten alıkoymak için fırsat kolladıkları bir ana şahit olunabilmektedir. Bunu bilen Necâti, entegrasyondan çıkmak istememekte, bunun için büyük çaba harcamakta; ancak hayatının sonlarına doğru bunu başaramayarak sabra yönelmektedir. Şairin, üzerine yönelen bakışların/peykânların yüreğini oynatmamasından söz etmesinde, kanaatimizce yaşamının bu anları etkili olmuştur. Bu kem gözler, kendi entegrasyonlarını korumak adına patronaja dâhil olan diğerlerini "öteki" kılarak sistem dışına itmek için uğraşmıştır. Gazelin "lâle-hadler" ifadesinin çevrelediği anlamdan hareketle Necâti'nin yaşamının belirli dönemlerde bu ötekileşmeyi yaşadığını, bunu gazelinde "lâle" mazmununu simgeleştirerek ifade ettiğini söyleyebiliriz. Nitekim Çavuşoğlu, yukarıda da belirtildiği gibi şairin 20 yıllık yaşamının karanlık olduğunu, bu evrede sıkıntılar yaşadığını vurgulamaktadır (Çavuşoğlu 2011:26)

Necâti'nin "öteki" olma hali, yaşadığı hayat şartlarının belli evrelerindeki görünür hale gelmektedir. Asıl adı İsa olan ve doğum yeri, tarihi bilinmeyen şairin, Latifi Tezkiresi'nde "Abdullah oğludur" ifadesi ile anlatıldığı üzere bir devşirme çocuğu olduğu belirtilmektedir. Bu rivayet, şairin devşirme ve yetim olduğu ihtimalini

³Necâti'de "Ötekileş(tiril)me" ve "Yalnızlık" olgusu için bakınız İçli, Ahmet(2012), s. 395-401; Birici, Sevim, (2009), s. 1-10.

kuvvetlendirmektedir (Kartal 2015: 234). Çünkü şairin Edirne'de bir kadın tarafından evlatlık olarak alınıp büyütüldüğü, Sailî adlı bir şair tarafından yetiştirildiği bilgisi pek çok kaynakta geçmektedir. Şair, böylece daha çocukken "öteki" duygusuyla karşılaşmış, bu duyguyu derinden yaşamış, annesizliğin, sevgisizliğin acısını duymuş görünmektedir. Bu haletle Kastamonu'da hattatlık yaparken "Döne Döne" redifli meşhur gazelinin Ahmet Paşa'nın da bulunduğu mecliste okunması ve şiirin çok beğenilmesiyle "öteki" talihi yaver gitmiş, bir süre sonra İstanbul'a gelerek Fatih'e şairlik kudretini duyurmayı başarmış ve böylece divan kâtabi olarak atanabilmiştir. Fatih'in vefatıyla Sultan II. Bayezid tarafından da himaye edilen şair, şehzade Abdullah'ın yanında Karaman'da divan kâtipliği, Şehzade Mahmud'un yanında nişancı rütbesiyle bulunmuştur. Bu rütbeye gelmeden önceki yaşamında hayli sıkıntı çektiği anlaşılmaktadır. Hele maiyetine girdiği iki şehzadenin ölmesinden sonra güzel anları yalnızlığa evrilmiş, İstanbul'a döndüğünde bir daha devlet görevi almamış ve yalıtılmışlık halinde Şeyh Vefa zaviyesine yakın bir yerde aldığı evine çekilmiş, bir nevi inziva hayatı yaşamıştır. Bu evde Mart 1509'da hayata gözlerini yummuştur. Hayatı boyunca Klasik şiire yeni bir nefes verse de şair, ölümünde bile "öteki" olgusunu yaşamış, mezarı ancak bir talebesi olan Tezkireci Sehî Bey tarafından yaptırılabilmiştir (Kartal 2015: 236, Kaya 2006: 477-478; Tarlan 1992:17-22, Çavuşoğlu 2001: 20-25, Solmaz 2005: 18-20). Şairin şiirlerindeki "ötekileşme ve yalnızlık temasını, yaşadığı bu şartlar biçimlendirmiş görünmektedir. "Öteki" kılınma durumu karşısında şair; son zamanlarında bile yalnızlaşmış, hamisi şehzadelerin ölümünün de etkisiyle "öteki" konumuna sürülmüştür. Bu konumunu bir tema olarak, Necâtî'nin inceleyeceğimiz şiirinde görmemiz mümkündür. Çünkü şiirin anlam katmanlarına ulaşıldığında "öteki ve dışlanmışlık" hissini kendini hissettirdiğini müşahede edebilmekteyiz. Bu nedenle söz konusu şiiri, şairin üvey bir evlat olarak yetiştiği andan Şeyh Vefadaki zaviyesine çekildiği ana kadar ki yaşamında karşılaştığı "öteki" algısının bir tezahürü olarak görmek gerektiği kanaatindeyiz. Zira şiirinde de belirttiği gibi Necâtî çoğu zaman "öteki"dir, başkadır. Bahçedeki diğer çiçeklerden, yani başkalarından uzaktadır. Servi gibi, bahçenin kıyısındadır. Kendi ifadesiyle dağ lâlesi gibi taşralıdır, diğerlerinden uzakta olanıdır. Bu nedenle gazelinde görüleceği üzere bahçede yapılan sohbeta alınmamış, dışlanmış, ötekileşmiş ve yalnızlaşmıştır. Şairin "lâle-hadler" gazelini bu açıdan değerlendirmemiz manidar görünmektedir. Kanaatimizce burada sosyo-psikolojik bir olgu olarak "ötekileşen" ya da "öteki" kılınan bir şairi görmemiz mümkündür. Gazeli bu yönüyle yorumlamamız, içerdiği anlama da uygun düşmektedir. Şiiri, basit bir aşk ve aşktan yakınma olgusu üzerinden değerlendirmem gerektiği kanısındayız. Çünkü bu ve benzeri şiirleriyle "klâsik şiirimizin aşk, şarap, kadın üçgeni üzerine kurulu olduğunu iddia edenler, metinleri dikkatli bir gözlemden, analizden geçirdiklerinde, beyitlerden kulaklara değen, vuslat hasretiyle inleyen aşk sesleri arasında sosyolojik yapı ile psikolojik çözümleme seslerini de duyacaklardır" (Kılıç, 2009, s.37). Necâtî'nin incelediğimiz gazelinde de bu seslerin, yani "ötekinin" veya dışlanmışlık hissini izlerini bulabilmemiz mümkündür.

Necâtî, bir kadın tarafından evlatlık olarak alınıp, büyütüldüğü yaşam diliminin ilk evresinde, "öteki" olmanın ilk acısını yaşamıştırdıyabiliriz. Şair, bu zorlu geçen hayat evresinden sonra İstanbul'a gelebilmiştir. Öteki duygusunu yaşadıkten sonra entegrasyon sürecine dâhil olabilmıştır. Sonra Karaman valisi Şehzade Abdullah'a

intisap etmiştir. Ancak şehzade Abdullah'ın yanında da "lâyık olduğu alâkayı, izzet ve ikrâmı görmemekten şikâyet etmekte, şehzadeden muavenet talep etmektedir" (Çavuşoğlu 2001: 23). Bu talep, Necâtî Bey'in yeniden "öteki" kılındığı patronaj dairesine girme isteğinin bir nevi tezahürü olmaktadır. Şair, bu entegrasyonu can ü gönülden istemekte, sanki ötekileşmeye direnmektedir. Burada da şair; yalnız kalmış, yoksulluğun, dışlanmışlığın cevr ü cefâsını çekmiştir. Çünkü şairin, Şehzade Mahmud'un yanına nişancı tayin olunduğu ana kadarki "20 yıllık müddet içinde hayli sıkıntıya düştüğü anlaşılmaktadır" (Çavuşoğlu, 2001, s.24). Bu açıklamadan anlıyoruz ki Necâtî 20 yıl boyunca ötekileşmeyi yaşamış, dağ lâlesi gibi daha önce büyük itibar gördüğü bezmler dentard edilmiş, yeteri değeri bulamamıştır. Şehzade Mahmud'a intisap edince "refaha ve huzura kavuşmuş" (Çavuşoğlu 2001: 26), ancak şehzadenin vefatıyla birlikte bu refah günleri kısa sürmüş ve İstanbul'a geri dönmüş, sıkıntılı günleri yeniden başlamıştır. Şair, kısa süren entegrasyon sürecinden sonra tekrar dâhil olduğu bu üçüncü "öteki" halinden o kadar mustarip olmalı ki, sıkıntısının yoğunluğunu gazelinde "bana ettiklerini kimselere etmediler" diyerek göstermeye çalışmakta, adeta yalvarmakta, yardım istemektedir. Bu yardım talepleri karşılık bulamamış olacak ki şair, hayatının sonlarında bir daha devlet görevi almamış kendisine bağlanan maaşla Şeyh Vefa meydanının yakınında edindiği evde (Çavuşoğlu 2001: 26) inzivaya çekilerek bu kez kendini ötekileştirmiştir. Ali Nihat Tarlan, şairin ölümüne yakın bu günleri "hayatının muztarip devresi" olarak ifade etmekte, Kühû'l-ı Ahbâr müellifinin paranın şaire bol bol yettiğine dair verdiği malumata ihtiyatla yaklaştığını belirtmektedir (Tarlan 1992: 21). Kaynakların verdiği bilgilerden hareketle şairin hayatının son evresini; yani yeniden ötekileşme evresini de sıkıntı içerisinde geçirdiği, bu ihtimalin kuvvetli olduğunu söyleyebiliriz. Şair gazelini son beytinde, bu günlerine gönderme yaparcasına şiiirinde tek talebinin "sabır" olduğunu belirtmekte, yürüyüp sabretmekten başka çıkar yol bulamadığını vurgulamaktadır. Kanaatimizce incelediğimiz gazelin zengin mana evreninde "öteki" olarak yaşadığı bu duyguyu bulmamız mümkündür. Bu "ötekileşme" hadisesini şairin yaşamından hareketle şöyle formüle edebiliriz:

1. İlk Evre - Çocukluk Devri Ötekileşmesi: 1-3. beyitler
2. İkinci Evre – Entegrasyon/Uyuşma Evresi/Ötekinin Kısa Süreli Yenilgisi: 4-5. beyitler
3. Üçüncü Evre – Yaşlılık Devri Ötekileşmesi/Yeniden Ötekileşme: 6-7. beyitler

Ötekileşme Teması Çerçevesinde 'Lâle-hadler' Gazeli:

Lâle-hadler yine gülşende neler etmediler

Servi yürütmediler gonca'yı söyletmediler

Taşradan geldi çemen sahnına bigâne deyü

Devr-i gül sohbetine lâleyi iletmediler

Âdeti hûblarun cevr ü cefâdur ammâ

Bana ettüklerini kimselere etmediler
Hamdülillâh mey-i can-bahş ile sâkilerimiz
Âb-ı hayvân ile Kevser suyun istetmediler
Hele ol kaşları ya okları peykânlarını
Sîneden çekmediler yüreği oynatmadılar
Bin güzeller bulunur Yûsuf'a mânend amma
Bu kadar var ki bular kendülerin satmadılar
Ey Necâti yürî sabreyle elünden ne gelür
Hüblar cevri ü cefâyı kime öğretmediler (Tarlan G/198: 240)

1. Lâle yanaklı güzeller, gül bahçesinde yine neler etmediler ki, onlar, serviyi yürütmediler; goncayı konuşurmadılar.

Şair burada bir gül bahçesi tablosu çiziyor. Bu tabloda gül bahçesinde yetişen gelincik/lâle ile servi ve gonca halinde olan gül yer almaktadır. Şiirde terennüm edilen bu lâle; gül bahçesinde, bahçenin kıyısında yetişen ve şiirlerde miskin olarak geçen gelincik adını verdiğimiz çiçektir (Pala 1999: 251), Yani "öteki"dir, yalnızdır ve dışarda bırakılmıştır. Tıpkı evlatlık olarak tek başına taşrada büyüyen Necâti gibi, bahçe kenarlarında dikilen servi ile bir nevi kader ortağı olmuştur. Bu tabloda gül bahçesinin asıl unsuru olan "lâle-hadler" bahçenin asıl unsuru olarak serviyi yürümekten alıkoymakta, goncayı da suskunluğa sürüklemektedir. Lâle yanaklı güzeller, yani patronajın entegrasyonuna girip onu korumaya çalışan çevreler, gül bahçesinin asıl unsuru olarak, has bahçenin/patronajın kıyısında yavaş yavaş beliren gül ve servi üzerinde olumsuz bir etki bırakmıştır. Lâle gibi bahçeye dışardan geldikleri; yani sonradan patronaja dâhil oldukları halde bahçedeki serviyi yürütmemiş, goncayı da konuşmaktan men etmiştir. "Öteki" olgusu işte burada baş göstermiştir. Lâlenin güzelliği/otoritesi karşısında en güzel çiçek olan gül ile hoş salınan servi bir şaşkınlık ve çaresizlik duygusu yaşayarak ötekileşmiştir. Bu güzellik karşısında her ikisi de geri planda kalmış; gül açılmazken, yani konuşmazken, servi salınmaktan, yani yürümekten alıkonmuştur. Çünkü beyitte ifade edildiği gibi lâle yanaklı sevgililer aktif, hâkim iken; gonca ve servi pasif ve boyun eğen konumunda kalmaktadır. Bu durum ötekileştirilerek yalnızlığa sürüklenen bir insanın dâhil olduğu boyun eğme/kabullenme mekanizmasına işaret etmektedir. Zira burada otorite karşısında normalin sınırları içerisine giremeyen bir şair/birey vardır. Bu şair, yalnızlaşmakta, ötekileşerek ilgisizliğe sürüklenmektedir. Bu durum ise, bireyselleşmeyi tetikleyerek, şairi tanıdık bir sese muhtaç hale getirebilmektedir. Böylece bahçedeki gonca susmakta, servi ise yürümekten sakınır hale gelmektedir. Bu durum, dışlanmışlık psikolojisinin yansıması hükmündedir. Beytin manasına baktığımızda Necâti'nin bu

durumdan şikâyet eden bir şair portresi sergilediğini görmekteyiz. Şair, tepkisel bir karşı duruş sergileyerek "öteki" kılınmaya mukabele etmeye çalışmaktadır. Çünkü şair, çocukluğunda yaşadığı dışlanmışlık psikolojisi ile suskun bir gonca gibi kalmış, bahçenin kıyısında bir servi gibi tek başına tutunma mücadelesi vermiş, patronajın çevresinde halka olan "lâle-hadlerin" yaptıklarını bu süreçte gözlemlemiş, tahlil etmiştir. Böylece şair, kanaatimizce beytinde "öteki"yi şekilsel açıdan susmuş insanı temsil eden goncaya ve salınma özelliğiyle ön plana çıkan serviye benzetmiştir. Çünkü susan insan da gonca gibidir. Konuşması için dudaklarının aralanması gerekir ama gonca kapalıdır, tomurcuk halindedir, "ötekileştirilmiştir" ve suskundur. Necâtî de tomurcuk halindedir, goncadır. Yetim bir çocuk olarak diyardan diyara sürüklenmiş, ötekileşmiştir. Bu ortamda karşılaştığı annesizlik, kimsesizlik duygusu onu gittiği yerlerde bir servi gibi yalnız bırakmıştır. Bu durumda şairin yapacağı tek şey bir dönem gonca gibi susmak olmuştur.

2. O, taşradan geldiği için bahçeye yabancıdır. Onlar, yabancı olarak gördükleri için gül devri sohbetine lâleyi iletmediler.

Gazelde sözü edilen "lâle, şakâyık-ı nûmâniye denilen gelinciktir, gelincik çiçeğinin dağlarda yetişen çeşididir" (Pala 1999: .252), "Farsça'da lâle-i kûhî olarak bilinmekte ve dağları yalnız olarak mesken tutmaktadır" (Onay 2007: 259), Başı diktir, özgürce büyümüştür. Taşralıdır. Yabancıdır. Bu nedenle bahçedeki sohbeta alınmamıştır. "Ötekileştirilmiş", yalıtılmış, dışlanmıştır. Böylece "öteki" lâle; gül sohbetine girememenin, bir dost yüzü ve sıcaklığı görememesinin acısını yaşamıştır. Çabaları, "lâle-hadlerin" ötekileştirici tavırları karşısında sonuçsuz kalmıştır. Çünkü goncadır. Çocuk kimliğiyle bir bakıma yaşadığı ötekileşmenin yüreğinde bıraktığı "zavallılık ve çaresizlik psikolojisini" (Güven 2013: 1591) duyumsamaktadır. Bu psikoloji, "şakâyık-ı nûmâniye"nin kırlarda biten niteliğiyle örtüşmektedir. Çünkü bu nitelikte şakâyık; kırsalı, taşrayı temsil etmektedir. O, yabanda yetiştiği için bahçedeki lâleden daha özgür, daha makbuldür. Necâtî de taşranın çocuğudur. Şakâyık lâlesi gibidir. Henüz kozasından çıkıp palazlanmamıştır. Taşradan geldiği ve dağ başlarında büyüdüğü için de bahçeye yabancıdır, "öteki"dir. Bahçeye dâhil olmak için önce güllerin tomurcuklandığı, açılmak için beklediği zamanı "bezmi" yani ilkbahar mevsiminde, kırlarda, çemende veya bir gül bahçesinde vs. güzel yerlerde eğlenmek, içip çoşmak" (Pala 199: 69-70). için meclisin kurulduğu anı beklemesi gerekmektedir. Çünkü bu anlar, hem onun için hem de kendisi gibi şairler için şiirlerini tanıttıkları kendilerini patronajın entegrasyonuna bıraktıkları; diğer bir deyişle ötekileşmenin acısını dindirdikleri mekanlar olmaktadır. Çünkü şairler için bu mecliste bulunmak, sohbet etmek, bu mecliste kabul görmek ayrı bir onur kaynağı olmaktadır. Necâtî de bunun bilincindedir. Zira ünlü "döne döne redifli gazeli (böyle) bir dost meclisinde okunmuş ve şairin tanınmasına vesile olmuştur" (Tarkan, 1992, s.17-18). Bu meclise kabul edilmemek elbette hem kendisi hem de bazı şairler için ötekileşmenin, yalnızlığın ve dışlanmışlığın simgesi olmuştur. Şair, kanaatimizce bu nedenle "sohbeti iletmediler" tabirini kullanmaktadır. Necâtî bilmektedir ki bu ötekileştirme hadisesi, şairin varlık sebebi olan sanatını hiçleştirecek ve onu yalnız, itilmiş ve dışlanmış halde zamanın acımasızlığına terk edip unutulmaya bırakacaktır. Bu durum şairin yalnızlık ve ötekileşme acısını derinden yaşamasının da nedeni olmaktadır. Bu duygular içerisinde kaynaklarda Anadolu'ya

Kafkaslar'dan getirildiği belirtilen lâle, taşradan gelen çiçek olarak patronajın seyir mekânı has bahçeye dâhil olamamakta, ötekileştirilmektedir. Bu durum Necâtî'nin taşradan İstanbul'a gelen, dışlanmışlığı, sevgisizliği, annesizliğin acısını taşıyan çocukluk anlarıyla bir nevi örtüşmektedir. Çünkü şair, geldiği yerde garip durumundadır. Başka bir deyişle söylersek, kendini yabancı hissetmektedir. Bu durum, şaire takınılan tavırdan da kaynaklanmaktadır. Bir insan yabancılık hissine kapıldığında elbetteki dışlanır, yalnız kalır kendini çevreden ve toplumdan soyutlar. Beyitte, kendi yaşamından süzerek bahçeye yabancı olmak, sohbete kabul edilmemek gibi özellikleri şair, lâleyle vermiştir. Böylece sanatsal bir çerçevede "öteki" konumunu ifade etmiştir. Burada şair, bir gerçeği de açıklıyor. Taşradan gelen kişi elbetteki bilmediği yerde kendini yabancı hissedecektir. Necâtî'yi de yaşadığı taşra biçimlendirmiştir. Bostana; yani şehre yabancısıdır. Oraya alışması için zamana ihtiyaç vardır. Şairin bu çevreye ayak uydurması, entegrasyonu/patronajın himayesine girerek onunla uyumu ve bu çevreyle kaynaşması hayli zor görünmektedir. Çünkü "öteki"dir, yalnızdır, tanıdık bir sese, yaşadığı, mutlu olduğu bir mekâna muhtaçtır. Bu mekânda "öteki" kılınmıştır. Bu bir nevi sılada olan insanın geldiği yeri özlemesi dolayısıyla içine düştüğü yalnızlık gibidir. Necâtî de bahçeye taşradan gelmiştir, bahçeye yabancılık çektiği görülmektedir. Şair, bu nedenle şiiirinde bahçeye alışamadığını, bu yüzden de yalnızlık çektiğini belirtmekdirdiyebiliriz. Bu durumda Necâtî "öteki konumunda kendini hep kenarda hissetmekte, yalnızlık hissi duymaktadır. Sanki acı çekmekte, sızlanmaktadır. Böylece sızlanmalar, yanıp yakılmalar çaresizlikler içinde yitip giderken "öteki"nin yürekte bıraktığı yalnızlık hissi kalıcı hale gelmektedir. Bu hisle şair, kendini başka dünyaya ait hissetmekte, o âlemi özlemekte, bu özlemi yalnızlığından ve öteki olmasından kaynaklanmaktadır. Çünkü Necâtî, hemen hemen her zaman kendini 'öteki' hissetmektedir (İçli, 2012, 396).

3. (Bahçede) sohbet eden güzellerin âdeti cevr ü cefâdır; ancak onlar bana ettiklerini kimselere etmediler.

Ayrılık ve dışlanmışlık teması, bu beyitte bir kez daha karşımıza çıkmaktadır. Bu temanın odağında cevir; yani Klasik şairin duygu dünyasında terennüm ettiği şekliyle "ayrılık" bulunmaktadır. Bu durum, sevgilinin tavırlarıyla rakibe yönelmesi ve kendisini karşılıksız seven âşığı ise dışlayıp "öteki" kılmasında belirlemektedir ve ötekileştirilen şair için en büyük zülümdür. Çünkü sevgililerin; yani kendisini ötekileştirenlerin yanına yaklaşmamıştır. Böylece bahçeye alınmamış, bir nevi dışlanmıştır. Şaire kendi olma imkanı verilmemiştir ve kendisine ancak birilerinin yardımıyla bahçeye dahil olabilir ve bu sayede var olabilirsin denmiştir. Bu söylemde Necâtî, entegrasyona ancak bir haminin yardımıyla ulaşabileceği düşüncesini ifade eder gibidir. Çünkü hamisizlikte "öteki" olmanın ıstırabı ile "cevr ü cefâlar" çoğalmış, oransal açıdan dayanılamayacak boyutlara ulaşmıştır. Böylece katmerleşen acılar, yalnızlığa itilen insanın yüreğinde bir eziyet çeken insan imajı oluşturmuştur. Bu tabloda düşünceler de "öteki" olmuştur. Şair bu söylemiyle, kanaatimizce sevgililerden bahsederken kendisini entegrasyona dâhil etmeyen kimseleri kast etmektedir. Çünkü bu kimseler, patronaja dâhil oldukları için "cevr ü cefâları" ile şairi "öteki" kılmıştır. Necâtî'nin bu ortamda "öteki" kılınmanın dayanılmaz baskılarını dolaysız isyanı ile yıkmaya çabaladığını görmekteyiz. Şairin, bu durumda sevgiliye teslimiyeti ise "öteki"nin tepkisi olan başkaldırma ile ikame etme yoluna gittiğini söyleyebiliriz. Çünkü

söylemler, bir bakıma şairin, kendisine değer vermeyen, kendisini yalnızlaştıran ve dışlayankimselerin anlayışsızlığına karşı bir başkaldırı ve isyan duygusunun dışa vurumu olmaktadır. Artık hamisizlik dayanılamayacak seviyeye gelmiş, şairin çevresinde yalnızlık ve dışlanmışlık olgusu gelip yerleşmiştir. Böylece en içten, temiz ve zararsız duygulanımlar, anlaşılmağı uğrayarak karşılıksız kalmıştır (Korkmaz, 2016: 62). Bu durumda Necâtî, beytini yaşamının ilk yıllarında maruz kaldığı taşralılık ve yabancılık duygusunun eşiğinde; yani "öteki" olgusunun kıyısında konumlamıştır. O, "yaşamının ilk yıllarında ve sonlarında büyük zorluklarla karşılaşmış" (Çavuşoğlu 2001: 23) kendisine yardım edecek bir dostun eksikliğini hep duymuş, bunun acısını derinden yaşamıştır. Bu nedenle beytinde kendisine "cevr ü cefâ" çektiren güzelleri anmıştır. Kanaatimizce bu güzeller, kendisini yalnızlığa terk eden ya da patronaj duvarlarının dışına hapsedenlere karşılık gelecek halde beytin dokusuna işlenmiştir.

4. Allaha şükür sâkîlerimiz sundukları can bağışlayan şarapla, âb-ı hayât ile Kevser suyunu arattırmadılar.

Bu beyitle kanaatimizce Necâtî "ötekileşme" hadisesini yenmiş, patronaj sistemine dâhil olarak entegrasyon sürecini başlatmıştır. Çünkü kıyısında durduğu patronajın başkahramanı sâkinin, yani padişahın nimetlerine nail olmaya başlamıştır. Bir sâkî olarak patron, can bağışlayan şarabı/ihsanını bengü su ile Kevser suyu gibi sunarak bu entegrasyona yardımcı olmuştur. Böylece Necâtî, ötekileşmenin acısını entegrasyonun huzur ve neşesi ile dindirmiş, sevinç ve mutluluk gelip ötekinin acısını yaşamış ruhunu aydınlatmıştır. Artık şair, canına can katan nimetleri ve ihsanı bizzat hükümdarın elinden almaktadır. Bu duygu şairde, Kevser suyunun çeşnisini duyumsatmaktadır. Çünkü ıstırap ve acı ile kavrulan yüreği ferahlamıştır. Kendisine dışlanmışlık, "öteki"nin kaderi; doymamışlık ve emellerine kavuşamama olarak yansıyan ilk evre yaşamı, can bağışlayan nimetlerle değişmiş, dönüşmüştür. Artık şiirleri meclislerde okunmakta, divan kâtibi olarak padişahın maiyetinde huzurlu bir yaşam sürmektedir. Necâtî, Fatih'in vefatıyla maiyetine girdiği şehzadeler tarafından da korunmuş, bazı gel-gitler yaşasa da patronaj dairesinde kendine yer bulabilmiş ve bunu devam ettirebilmiştir. Şair, bu doymuşluğun; yani patronajın ihsan ve kereminin uzun süre devam etmeyeceğinin farkındadır. Bu nedenle Necâtî, patronajın kereminin devamını arzu etmekte, böylece bir içildiğinde insanı bir daha susatmayan Kevser'e "âb-ı hayât" gibi tutunmaktadır. Kanaatimizce şairin bu beyti, söz konusu tutunma arzusunun dışavurumu olmaktadır. Çünkü Necâtî beytinde; sanki içinde bulunduğu bu psikolojik met-cezir halini; yani tutunma refleksini Kevser suyu gibi can bağışlayan şaraba/caizelere tebdil etmektedir. Böylece usta şair, ruhindaki çalkantıları dindirme yoluna gitmektedir. Bu şair için bir nevi ötekileşmenin kısa süreli yenilgisi olmaktadır. Kısa sürelidir, çünkü bir süre sonra entegrasyon bozulacak, yerini yeniden "ötekileşme" hadisesi alacaktır.

5. Hele o kaşlarıyla attıkları bakış oklarının ucundaki peykânlarını göğsümüzden çekip de yüreğimizi oynatmadılar.

Klasik şair, sevgilinin ucu "peykânlı" bakış oklarını yüreğinde bir iltifat vesilesi olarak tutmaktadır. Bu iltifat bakışları yukarıdaki beytinde Necâtî için patronajın caizesi ve ihsanı yerine konulmaktadır. Bu ikame ile şair;

sevgilinin gülümseme ve yakınlaşma anlamına gelen iltifat bakışlarını ve yürekten arzuladığı vuslatı, patronun neşe ve huzur veren ihsanları yerine koymaktadır. Böylece şair, bir nevi ötekileştirilen ruhundaki gel-gitlerin oluşturduğu dalgalanmaları dindirme yoluna gitmektedir. Bu tabloda sanki bahçedeki çiçeklerin yetişmek için büyük bir arzuyla beklediği su; patronaj sistemi içerisinde konumu yavaş yavaş ötekileşmeye evrilen şair de haminin ya da patronajın çevresinde hale olanların iltifatlarının devamına duyulan özlemlerle birleşmektedir. Bu özlem şairi, ötekileşme dairesinden çıkararak ona huzur ve mutluluk veren yegâne dayanak olmaktadır. Çünkü şair bilmektedir ki kendisine huzur ve neşe bağışlayan patronun iltifatı/caizesi, buna talip olan ve kendisini ötekileştirmek isteyen başkaları tarafından azaltılmaya çalışılmaktadır. Kanaatimizce patronajın kendilerine sağladığı üstünlüğü kullanan bu dili peykanlı çevreler, şairi bu mutluluk dairesinden çıkararak, gül sohbetine almayan ve türlü eziyetler eden al yanaklı güzeller olarak kunumlanmaktadır. Necâtî'nin kaleminde bu güzellerin tavırları, sanki patronajın çevresinde halkalanan kimselerin tutumlarıyla sanatsal anlamda eşdeğer kılınmaktadır. Çünkü bu çevreler; bakışlarıyla, yani yürüttükleri dışlayıcı politikalarla bir kez daha Necâtî'yi zor durumda bırakmışlardır. Artık "ötekileşme" hadisesi yeniden belirmeye başlamış, şairin güzellikler içinde yaşadığı has bahçede sert rüzgârlar esmeye başlamıştır. Bu haletle Necâtî, yeniden haminin nimetlerine ve ihsanına nail olmayı arzu etmekte; ancak patronajın çevresindeki konumunu korumaya çalışan başkaları tarafından engellenmektedir. Necâtî bunları, daha önceden de belirttiğimiz gibi "lâle-hadler" olarak ifade etmektedir. Bunlar, şairi böylece geri plana bırakmakta, "öteki" yapmaya çalışmaktadır. Bu ötekilik, ömrünün sonlarında şairi inziva hayatına itmiş, bir nevi toplumdan soyutlamıştır. Çünkü böyle bir ruh halinde olan Necâtî, son beyitin anlam çerçevesinde görüldüğü gibi kendi içine yönelerek huzur bulmaya çalışmıştır. Hiçbir devlet görevi kabul etmeyerek yaşamının son anlarını evinde geçiren Necâtî, böylece ötekileşmenin, yalnız bırakılmanın ve dışlanmışlığın acısını giderme yoluna gitmiştir. Zira bu konuda dayanağı, pek çok Klasik şairin içinde yaşadığı bir toplumun ferdi olarak terennüm ettiği duygu olan "sabır" olmuştur. Artık yapacağı fazla bir şey olacağına, olabileceğine inanmamaktadır. İradesi ve özgürlüğü "öteki" karşısında silinmiştir. Ayrıca bu durum, taşrada dağ başlarında yetişen dağ lâlesinin, suyun bol olduğu bir bahçeyi özlemesi gibi gayet normaldir. Şair, dışarıda kalmanın yüreğine saptığı acıyı bir peykân gibi tutmakta, kendisini dışlayan kimselerden bu peykânı tutup çıkarmalarını beklemektedir. Peykânın çıktığı yer parçalansa da şair bilmektedir ki, "öteki" olan yüreği durulmuştur; yani neşeden arınmıştır. Bu neşeyi elde etmesi için de yüreğinin yerinden oynaması, bir nevi kendini bulması gerekmektedir. Çünkü ok çıktığında yüreği bu durgunluktan bir nefes de olsa kurtulmuş olacaktır. Ama bu gerçekleşmez. Şair "öteki" kılınmanın acısını yüreğine saptıran "dışlanmışlık" acısıyla baş başa kalarak, bir yardım umarak beklemektedir. Bu ümit, ikinci beyitte yer alan bahçeye/dost sohbetine girememenin kuvvetli isteğini, "öteki" olmaktan yakınmanın ve acının derin akislerini hatırlatmaktadır. Öyle görülüyor ki Necâtî, beliren ikinci ötekileşmenin ipuçlarını derinden duymakta, endişeye kapılmaktadır. Yüreği yerinden oynatan bu endişelerde yeniden ötekileşmeye direnen ve entegrasyon dairesi içerisinde çıkmak istemeyen bir şairin çırpınışlarını duyar gibi olmaktadır.

6. Yusuf'a benzeyen binlerce güzel bulunur; ancak şu kadarı vardır ki bunlar/bahçedeki güzeller kendilerini başkalarına satmadılar.

Bu beyitle Necâtî, sanki dâhil olduğu entegrasyonun uzun süre devam etmeyip sekteye uğradığına ve ötekileşmenin yeniden galip geldiğine işaret etmektedir. Çünkü Necâtî için artık ikinci bir ötekileşmenin ayak izleri hissedilmektedir. Şair; bu nedenle "öteki" olmasını, kendisini Yusuf'la özdeşleştirerek anlatmıştır. Çünkü Yusuf da kardeşleri tarafından kıskanıldığı için dışlanmış, "öteki" sayılmış, ayrıca kuyuya atılarak baba yurdundan uzaklaştırılmıştır. Necâtî ise huzur içinde yaşadığı patronun meclisinden başkaları tarafından tard edilmiştir. Böylece bu beytinde şair, taşradan gelen ve bezmde yapılan sohbete alınmayan lâle yani kendisi ile Yusuf'u birleştirmiştir. Burada şair, dışarda bırakılmaları, tard edilmeleri, kısacası "öteki" sayılmalarında alinyazılarını müşterek kılmıştır. Ayrıca burada Yusuf'un tattığı sabır meyvesi ile çok sonraları Mısır'a sultan olduğunu; Necâtî'nin ise, kendisini patronaj dairesinden çıkararak haksızlıklar karşısında sabretme yolunu seçerek inzivaya çekildiğini görmekteyiz.

Kanaatimizce beyitte iki Yusuf bulunmaktadır. Birincisi, bulunduğu azizlik mevkiine yükselene kadar "öteki" olan, ötekileştirilen Yusuf. İkincisi, entegrasyon sürecini yaşayarak Mısır'ın yönetimini ele alıp patron olan ve patronaj sisteminin başına geçen Yusuf. Beyitte Necâtî'nin güzeller olarak bahsettikleri ise Yusuf'u çevreleyenler, onun patronajına nail olanları ifade eder görünmektedir. Çünkü bu kimseler, buldukları konumu koruma adına patronaja yakın durmakta, kendilerinden başkasının bu mutluluk dairesine girmesine engel olmaktadır. Gazelin ilk beytinde görüldüğü gibi patronajın ihsan dairesinde olan bu kimseler saygındır. Patronun her türlü nimetinden istifade edebilmekte, kendilerinden başkalarını ise "öteki" sayarak köle konumuna itmekteler. Şairin "kendilerini satmadılar" tabirini bir de bu yönden değerlendirmek gerektiği kanaatindeyiz. Çünkü bu kimseler, buldukları konuma ısrarla sahip çıkarak, köle olmayı; yani patronaj dairesi dışına çıkıp ötekileşmeyi asla istememektedir. Bu nedenle bunlar, patron olan Yusuf'un çevresini bir hale gibi kuşatmaktadır. Bu kuşatışta mevki muhafazakârları olan bu kimseler, kendilerinden başka kimseyi hamilik dairesi içerisine almamakta, onları "öteki" kılmak için her yolu denemektedir. Bu çevreler, patronajdan aldıkları güçle hareket etmekte elbette kendilerini patrone başkalarına satmamaktadır. Beyitte şair, dışlanmışlık hissini ve yalnızlık duygusunu da Yusuf'la özdeşleştirmiştir. Çünkü Yusuf gibi kendisi de taşralıdır. Şair, yetim ve devşirme olarak alınıp dul bir kadın elinde büyütülmüş, diyardan diyara sürüklenmiştir. Başlangıçta huzuru bulmuş, korunmuşsa da yaşamının sonlarında bir nevi dışarıda bırakılmış, "öteki" olmuştur. Böylece Necâtî yalnızlaşarak aşyanına çekilmiştir. Yusuf, dışlanmanın acısını kuyuya atılarak yaşamıştır. Şair ise bahçede yapılan gül sohbetine alınmayarak; yani patronaj dairesinden çıkarılarak bu duyguyla yüzleşmiştir.

7. Ey Nacati güzeller cevr ü cefâyı kime öğretmediler ki sana da öğretmesinler. Elinden ne gelir, sadece yürü, sabret.

Son beyitte bir nevi elinden bir şey gelmeyen, çaresiz bir şair imajı görüyoruz. "Lâle-hadler" denilen güzeller; yani patronaja dâhil olan kimseler, şaire cevr ü cefâ çektirmişler, onu gül mevsiminde yapılan sohbete, diğer bir

tabirle patronajın dairesine almamışlar, dışlanmışlardır. Artık Necâti, ötekileşmeyi yeniden yaşamaktadır. Bu durum karşısında şair çaresizdir ve ötekileşmenin verdiği bu duyguyu özümsemiştir. Bu durumda şairin tek yapacağı sabretmek, yaşamını olağan akışı içinde yürütmeye çalışmaktır. Kanımızca "yürü" hitabındaki kasti budur. Artık bir dönem yaşadığı dışlanmışlıkların/cevr ü cefâların yüreğine bağışladığı müzmin duygu "sabır"dır. Böyle bir atmosferde şair, "ey Necâti" hitabıyla yeniden içine yönelme yolunu seçmektedir. Bu seslenişte zaman bile anlamını yitirmekte, hayatın keşmekeşi sükûnete dönüşmekte, bir belirsizlik gelip sanki yürekte konaklamaktadır. Bu konuk da bir nevi sabır ve tevekkül olmaktadır. Bu iki duygu çerçevesinde beyte mücadeleyi bırakan, her şeyi kabullenen bir sessizlik hâkim kılınmıştır diyebiliriz. Bu çaresizlik içinde patronaj sistemindeki güzellerin, diğer bir deyişle otorite olanların direnciyle şair, ötekileşmeyle mücadelesini bırakmıştır. Bu doğrultuda sabır ve tevekkül, şairi inziva köşesinde iki dost olarak beklemiş, sanki ötekileşmenin ruhunda bıraktığı olumsuz izleri silme rolünü üstlenmiştir. Ancak çaresizlik; bir "peykân" gibi Necâti'nin yüreğine saplanmıştı. Sanırız beyte hakim olan "öteki" olma durumunda bu duygunun payı bulunmaktadır. Bu durumda insan elinden bir şey gelmeyeceği düşüncesiyle, her şeyi kabullenir. Şair de kabullenme yolu olarak "sabır" olgusuna sarılmakta, onu öğrenmeyi önermektedir. Kanaatimizce Necâti'nin yüreğine bu duygunun yerleşmesine neden olan olgu "ötekileşme" olmuştur. Bu olgu, şiirin yazılış amacına etki ettiği gibi şiirin muhtevasını oluşturan çerçeveyi de belirlemektedir. Bahçedeki sohbetten tard edilen bir şair; yani taşralı dağ lâlesi, diğer bir deyişle "ötekileşme"nin acısını yüreğinde duyan insan vardır şiirde. Bu doğrultuda gazelin geneline baktığımızda vermek istediği mesajın belirginleştiğini görmekteyiz.

SONUÇ

Necâtî'nin "lâle-hadler" ifadesiyle başlayan gazelinden hareketle, şairin yaşadığı hayatın inişli çıkışlı geçen üç evresini "ötekileşme" olgusu çerçevesinde anlatmış bulunmaktayız. Gazelden hareketle, Necâtî'nin çocukluk yıllarından itibaren yaşamının belli dönemlerinde gel-gitlerle geçirdiği yaşantısının birtakım izlerini görmemiz mümkündür. Şair, bir nevi bu izleri incelediğimiz gazeline eklemiştir. Gazelebaktığımızda bu eklemelenmenin incelediğimiz "lâle-hadler" gazelinde şairin yaşamına üç boyutta yansıdığını söyleyebiliriz. Bu boyutların birincisi, usta şair Necâtî'nin gelincik/lâle gibi taşrada büyüyen yaşamının ilk evresinde yaşadığı "ötekileşme" hadisesinde belirlemektedir. Bu evrede şair, diyardan diyara sürüklenerek dağ lâlesi gibi tard edilmesini, dışlanmasını ve yalıtılmasını ifade etmiştir. Çocukluk devri ötekileşmesi diyebileceğimiz bu evrede şair yetim olmanın, devşirme olarak konumlanmanın yanında annesizliğin, ilgisizliğin ve sevgisizliğin acısını yaşayan bir şair imajı çizmektedir. Şair, sanki bu imajı, kendi yaşamının belirli dönemlerinde yaşamış olduğu, "öteki" olgusunda bulmuş, gazeline işlemiş görünmektedir. Bu doğrultuda gazelin mana evrenine baktığımızda Devrinde klasik şiire Türkçe bir renk katan Necâtî'nin bu gazelini, yaşamının belli dönemlerinde yaşadığı "ötekileşme"nin terennümüne vesile olsun diye yazdığını söyleyebiliriz. Çağında sanatının değerine paha biçilemediği halde bir devşirme çocuğu olarak "öteki"nin ilk acısını tatması, çok sevdiği hamilerinin göçüp gitmesi, şairin yaşadığı hayal kırıklıklarını artırmış olsa gerektir. Çünkü şair, gazelinde bezmlerden tard edilmeyi, sohbete alınmamayı ve dışlanma olgusunu pek çok kez vurgulamaktadır. Bu ifadelerde goncanın susması, servinin yürümemesi sanırız şairin yaşadığı ötekileştirmenin boyutlarını gözler önüne serecek niteliktedir. Yaşamının ikinci evresinde ise Necâtî'nin maruz kaldığı ötekileşmenin entegrasyona evirildiğini müşahede etmemiz mümkündür. Bu entegrasyon sonucu şair, patronajın nimetlerine dâhil olmuş ve bu nimetlerin ötekileşen ruhuna can bağışladığını duyumsamıştır. Ancak şair için entegrasyon halinde yaşadığı güzellikler uzun sürmemiştir. "Lâle-hadler" denilen ve patronajın çevresinde hale olan çevrelerin cevr ü cefâları sonucunda Necâtî yeniden ötekileşmeyi yaşamıştır. Buldukları konumu muhafaza etmek amacıyla bu çevreler, olumsuz sözleriyle, yani cevr ü cefâları ile şairi yeniden sistem dışına itmilerdir. Böylece şair, yüreğine saplanan "peykânlar"ın acısını duyarak yaşamının üçüncü ve son yılında yeniden ötekileşme hadisesiyle yüzleşmiştir. Bu hissiyatla Necâtî, bir daha devlet görevi kabul etmemiş, Vefa'daki aşyanına çekilmiş, sabır ve tevekküle sarılmıştır. Şair sanki, ölümünde bile "yalnızlık" duygusunun tesirinde kalmış, mezar taşı ancak öğrencisi tezkireci Sehî Bey tarafından yaptırılmıştır. Bu doğrultuda edebiyatımıza nice güzel Türkçe manzume kazandıran şairin mezarına şairliğini nakşedecek cesareti böylece kimse bulamamıştır desek abartmış olmayız. Çünkü şairin, bu anlarda çevresinde ancak birkaç dostu kaldığını ve taşrada biten dağ lâlesi gibi yalnız kaldığını, son anlarında bile vefalı bir dostun varlığını, sıcaklığını duyumsadığını anlamaktayız. Şair, bu yalnızlık ve dışlanmışlık hislerini de incelediğimiz gazelinde klasik şiir geleneği doğrultusunda ifade edebilmiştir.

KAYNAKÇA

Ayverdi, İlhan (2010).*Misalli Büyük Türkçe Sözlük*. İstanbul: Kebbealtı (Milliyet) Yayınları.

Birici, Sevim (2009). "Kimsesizlik Duygusu ve Necâti'nin Bir Gazeli".*Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. S.19: s. 1-10.

Buğuldan, Hüseyin (2015).*Klasik Türk Şiirinde Yalnızlık*.Yüksek Lisans Tezi. Bingöl: Bingöl Üniversitesi.

Çavuşoğlu, Mehmet (2001). *Necati Bey Divanının Tahlihi*. İstanbul: Kitabevi Yayınları.

Doğan, Mehmet (1981).*Büyük Türkçe Sözlük*. İstanbul: İz Yayıncılık.

İnalçık, Halil (2015).*Şair ve Patron*.Ankara: Doğu- Batı Yayınları.

İçli, Ahmet (2012). Ötekileş(tiril)en Necati'nin İtilmişlik, Yalıtılmış Kaygısı, Yalnızlık Acısı ve Kaçış arzusu.*Sosyal Bilimler-Toplumsal Araştırmalar Bilimsel-Teorik ve Uygulamalı Geniş Profilli Dergi*, S.395-401, Şimkent-Moskova: Güney Kazakistan Devlet Pedagoji Enstitüsü Yayınları.

Kartal, Ahmet (2015). *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*. İstanbul: Dergâh Yayınları.

Kalpaklı, Fatma (2016).*Amitav Ghosh ile Elif Şafak'ın Romanlarında Öteki/leştirme*, Konya: Çizgi Kitabevi.

Kaya, Bayram Ali (2006). "Necâti" maddesi. *İslam Ansiklopedisi*. C. 32. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları. 477-478.

Kılıç, Zülküf (2009). Klasik Türk Şiirinde Yabancılaşma, Yalnızlık, Ferdîyetçilik ve Ötekileştirme. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar dergisi*, Volume 2/9, s. 238-242.

Korkmaz, Ramazan (2016).*Aytmatov Anlatılarında Ötekileşme Sorunu ve Dönüş İzlekleri*: İstanbul: Kesit Yayınları, İstanbul.

Onay, Ahmet Talat (2007).*Açıklamalı Divan Şiiri Sözlüğü*.Ankara: Birleşik Yayınevi.

Pala, İskender (1999).*Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*. İstanbul: Ötüken Yayınevi.

Solmaz, Süleyman (2005).*Necâti, Hayatı-Sanatı-Edebi Kişiliği*. İstanbul: Akçağ Yayınevi.

Şengül, Abdullah (2007). "Edebiyatta Ötekilik Meselesi ve Türk Edebiyatı'nda 'Öteki'".*Karadeniz Araştırmaları*15(Güz):97-116

Tarlan, Ali Nihat (1992).*Necati Beg Divanı*. İstanbul: Akçağ Yayınevi.

